

УДК 378.14:81'243 (045)

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЮ

О.О.Малінка

Анотація. В статті розглядаються методи і принципи організації навчання студентів іноземної мови як процесу, зорієнтованого на майбутню професію.

Ключові слова. Професійна спрямованість навчання, професійна мотивація, контекстний підхід, рольові та ділові ігри.

Аннотация. В статье рассматриваются методы и принципы организации обучения студентов иностранному языку как процесса, ориентированного на будущую профессию.

Ключевые слова. Профессиональная направленность обучения, профессиональная мотивация, контекстный подход, ролевые и деловые игры.

Annotation. In the article there are considered the methods and principles of teaching students foreign languages as the process oriented towards their future profession.

Key words. Profession oriented teaching, professional motivation, contextual approach, role-play and business games.

Постановка проблеми. Професійні мотиви студентів не розвиваються, якщо в навчальному процесі не представлені елементи їхньої майбутньої фахової діяльності, необхідні для підкріплення вже наявного інтересу до обраної професії. Особистісно значущим для студента засобом самореалізації стає переростання інтересу до професії у потребу присвятити себе, своє життя обраному фаху. Основні проблеми, пов'язані з розвитком мотивації студентів та їх включенням у самостійну професійну діяльність, викликані передусім недотриманням принципу професійної спрямованості навчального процесу.

Аналіз попередніх досліджень. Принцип професійної спрямованості навчання розглядався багатьма вченими, серед яких А.О.Вербицький, Б.Ф.Ломов, Ю.В.Маслова та ін. Даний принцип покладений в основу контекстного підходу А.О.Вербицького, що передбачає повідомлення студентам професійних знань та вироблення в них практичних умінь і навичок з їх реалізації. Згідно з теорією контекстного навчання, студент розглядається як суб'єкт пізнавальної діяльності, який займає активну творчу позицію і має суб'єктні, діалогічні відносини з викладачем [3]. Контекстний підхід передбачає трансформацію навчальної діяльності в професійну, що, своєю чергою, означає не просто заміну одного типу діяльності на інший, а зміну самої позиції особистості, яка зі споживача інформації перетворюється на її здобувача і користувача [4]. А.О.Вербицький розробив ряд основних принципів контекстного навчання, до яких належать: принцип педагогічного забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність; принцип послідовного моделювання в

навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності; принцип проблемності змісту навчання і процесу його розгортання в освітньому просторі; принцип адекватності форм організації навчальної діяльності цілям і змісту освіти; принцип провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу; принцип педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; принцип єдності навчання і виховання особистості професіонала [3, с.53].

В розробленому Ю.В.Масловою експериментальному навчанні іноземної мови з позиції контекстного навчання моделюються цілісні фрагменти предметного, соціального та психологічного змісту професійної діяльності, що освоюється студентами. Одиницею роботи викладача і студентів є проблемна ситуація, структурними компонентами якої виступають сам студент, інші студенти та змодельоване професійне середовище. Діючи в цьому середовищі, студенти засвоюють не тільки певну інформацію з предмета та форми професійного спілкування, їхнє мовне оформлення, а й засоби та прийоми спілкування в умовах міжособистісної взаємодії [5].

Метою даної статті є аналіз методів та принципів організації навчання студентів іноземних мов як процесу, зорієнтованого на їхню майбутню професійну діяльність.

Виклад основного матеріалу. В процесі навчання іноземної мови принцип професійної спрямованості здійснюється через насичення цієї дисципліни професійним змістом, створення умов для демонстрування реальної можливості використання набутих знань у професійній діяльності, тобто через реалізацію ситуацій професійного характеру.

Ситуація професійного характеру є сукупністю умов, що відтворюють реальну обстановку певного виду професійної діяльності студентів і, спонукаючи їх до активності, визначають їхню поведінку за даних обставин. Створення ситуацій професійного характеру здійснюється шляхом організації навчальної діяльності, що передбачає розв'язання певних завдань, обумовлених специфікою даного фаху.

Для того, щоб ситуація професійного характеру сприймалася студентами як епізод їхньої майбутньої професійної діяльності, необхідно, щоб така ситуація була певним чином структурованою. Компонентами такої ситуації, згідно з О.В.Бернацькою, є: 1) суб'єкт-адресант; 2) об'єкт (наприклад, предмет розмови); 3) суб'єкт-адресат; 4) ставлення суб'єкта до предмета розмови; 5) умови спілкування. Досліджуючи цю проблему далі, дослідниця визначає три рівні розгорнутості кожного компонента: максимальний, що передбачає опис усіх компонентів ситуації; середній, коли умови ситуації домислюються; мінімальний, за якого визначається лише ставлення суб'єкта до предмета розмови. Партнерами у професійній ситуації виступають студенти і викладач, при цьому є кілька варіантів їхніх практично корисних мовних контактів: а) викладач-аудиторія; б) студент-аудиторія; в) викладач-студент; г) студент-студент [1].

При створенні ситуації професійного характеру повинні враховуватися такі фактори, як: рівень підготовки студентів та його максимальну відповідність рівню складності завдань, використаних у кожній конкретній ситуації; здатність студентів виявити ініціативу у виборі шляхів розв'язання цих завдань тощо.

Дотримання принципу міждисциплінарних зв'язків у навчанні є досить важливим, оскільки позитивно впливає не тільки на мотивацію до вивчення студентами іноземної мови (вплив дисциплін є взаємним), а й спонукає студентів уважно ставитися до інформації, одержаної з іншомовних професійно спрямованих джерел. Враховуючи важливість міждисциплінарних зв'язків для ефективного розвитку мотивації до вивчення іноземних мов студентами, необхідно максимально забезпечувати відповідність змісту навчального матеріалу з іноземної мови змісту матеріалу фахових дисциплін, що вивчаються студентами, та встановлювати тісні міжпредметні зв'язки. Це певною мірою стимулює професійну спрямованість діяльності і, відповідно, професійну мотивацію студентів, допомагає їм створити більш чіткий і виразний образ майбутньої фахової діяльності.

Діапазон навчально-практичних цілей при вивченні іноземної мови студентами нелінгвістичних навчальних закладів є досить широким, хоча головною метою є навчання студентів іншомовного спілкування, формування їхньої іншомовної професійно-комунікативної компетентності. Спілкування, що є складовою професійної діяльності, являє собою складний процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що породжується потребою у спільній діяльності і охоплює обмін інформацією, її сприйняття і розуміння. Процес спілкування – це також процес обміну досвідом, способами діяльності, цінностями. Одним з найбільш оптимальних шляхів формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності студентів є включення їх у діалогічне професійно значуще спілкування. Іноземна мова як навчальна дисципліна має значний потенціал для

забезпечення включення студентів у діалогічне професійно значуще спілкування і розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Організація навчання як процесу діалогічного спілкування сприяє перетворенню студента на активного суб'єкта навчальної діяльності, активізації його мислительних процесів, збагаченню змісту його ціннісних орієнтацій, розвитку професійних мотивів. У процесі діалогічного професійно значущого спілкування відбувається не тільки засвоєння практичних навичок володіння мовою, а й обмін інформацією, що має загальнокультурну і професійну спрямованість. Діалог лежить в основі дискусії, вирішення проблемних ситуацій і може бути включений до розв'язання практично будь-якого завдання в процесі вивчення іноземної мови. Організуючи і спрямовуючи процес спілкування на заняттях з іноземної мови, слід будувати навчальний процес так, щоб студенти відчували потребу в іншомовному спілкуванні. Тому створені ситуації спілкування мають відповідати їхнім потребам та інтересам (в тому числі і професійним) і підбиратися як особистісно-значущі завдання.

Монологічний елемент мовлення є не менш важливим для розвитку комунікативних навичок студентів, ніж діалогічний. Тому в процесі навчання студентів іноземної мови необхідно поступово збільшувати об'єм монологічної репліки в діалозі і приділяти більше уваги суто монологічним формам усного мовлення (реферуванню, анотуванню, опису схем, явищ чи процесів).

Комунікативні технології формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції, що передбачають не тільки моно-, діалогове, а й полілогове навчання мови, також сприяють включенню студентів до професійної діяльності, породженню мотиву здійснення цієї діяльності.

Використання рольових та ділових навчальних ігор, що являє собою вдале поєднання традиційних форм організації діалогічного спілкування з тим, що обумовлене певною роллю, є досить ефективним у розвитку професійних мотивів студентів. Такі ігри сприяють зростанню професійного інтересу, дають студентам можливість спробувати і оцінити себе у ролі професіонала, отримати задоволення від виконання цієї ролі. Педагогічна і дидактична цінність ділової гри полягає в тому, що вона дозволяє її учасникам розкрити себе, навчитися займати активну позицію, випробувувати себе на професійну придатність. Крім того, ігрові форми навчальної діяльності забезпечують: а) нетрадиційне подання матеріалу, що стимулює студентів до самостійного пошуку відповідей на певне коло суперечливих питань; б) набуття умінь і формування практичних навичок логічного і аргументованого ведення дискусії; в) стимулювання поступового пошуку студентами співвідношення раціонального та емоційного; д) розкриття творчих можливостей студентів, їхньої здатності до узагальнення, теоретичного аналізу тощо [2].

Гра є інструментом, що активізує мислительну діяльність студентів, дозволяє зробити навчальний процес більш привабливим та цікавим, викликає позитивні емоції, хвилювання, що є потужним стимулом до оволодіння мовою. В той же час, згідно з Ю.І.Пассовим, «гра – це тільки оболонка, форма, змістом якої має бути учіння, оволодіння видами мовленнєвої діяльності» [6].

Оскільки навчальна гра є не просто колективною розвагою, а одним з основних і найбільш дієвих способів розв'язання поставлених завдань, педагогу необхідно чітко знати, яка навичка і яке уміння мають бути задіяні, чого студент не уміє і чому навчився в процесі гри.

У процесі оволодіння іноземною мовою формування позитивних мотивів до процесу навчання також забезпечується такою організацією навчальної діяльності, коли мотивами стають прагнення до оволодіння способами дій з вилучення інформації з іншомовного тексту, способами роботи над мовою тексту, зокрема, оволодіння таким складним умінням, як оглядове читання іноземною мовою. Тому, крім розвитку власне комунікативних умінь та навичок в системі професійного володіння іноземною мовою, значної уваги заслуговує формування у студентів умінь вилучати професійно значущу інформацію з іншомовного тексту, аналізувати та узагальнювати її тощо. Оволодіння такими уміннями має відбуватись поетапно. На першому етапі студенти повинні навчитися розуміти прості тексти, пов'язані з професійною діяльністю, знаходити необхідну інформацію в коротких газетних та журнальних статтях, буклетах, брошурах тощо; вичленовувати основну інформацію, отриману з аудіо записів; висловлювати власну думку стосовно певних подій. Другий етап оволодіння професійно значущими уміннями передбачає роботу над розвитком умінь і навичок, що формувались на першому етапі, але рівень складності матеріалу, що використовувався для цього, має бути трохи вищим. Як відомо, засвоєння граматики іноземної мови дається студентам нелінгвістичних навчальних закладів досить нелегко, тому під час розгляду граматичних тем на заняттях доцільно використовувати опорні граматичні сигнали.

На третьому етапі на вивчення граматичного матеріалу звертається дещо менше уваги, а навчальний процес є максимально зорієнтованим на оволодіння студентами іншомовними

професійно значущими мовленнєвими вміннями і навичками та розширення їхнього професійного вокабуляру. Студенти навчаються вести ділову кореспонденцію (розуміти і перекладати основну ділову документацію); розуміти спеціалізовані статті досить високого рівня складності (допускається використання словника з метою уточнення термінології); визначати зміст і значущість статей, доповідей, заміток з фахової тематики для визначення доцільності їх використання в професійній діяльності; писати розгорнуті доповіді з аргументацією особистого бачення проблеми; чітко і логічно висловлювати свої думки в усній і письмовій формі тощо. На даному етапі оволодіння професійно значущими вміннями слід максимально враховувати принцип міждисциплінарних зв'язків у навчанні та принцип активності і самостійності студентів.

З метою урізноманітнення навчальних матеріалів, крім навчальних посібників і підручників, рекомендованих програмою, слід використовувати додаткові матеріали: автентичні тексти професійного спрямування та вузькоспеціалізовані статті з сучасних оригінальних газетних, журнальних та наукових джерел, оригінальні аудіо- та відеозаписи, ілюстративний матеріал тощо.

Висновки. Організація навчання студентів іноземної мови як процесу, зорієнтованого на майбутню професійну діяльність, є однією з найважливіших педагогічних умов розвитку їхньої професійної мотивації.

Література

1. Бернацька О.В. Моделювання ситуацій професійної діяльності у навчанні іноземної мови у вищому навчальному закладі військового профілю) : автореф. дис. ...канд.пед.наук. / О. В. Бернацька. – Київ, 2004. – 22 с.
2. Борисова Н.В. Дидактические условия использования игровых технологий в подготовке специалистов : Учеб. пособие. / Н. В. Борисова, А. М. Князев – М., Домодедово: ВИПК МВД России, 1999. – 59с.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход /А.А.Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Вербицкий А.А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении / А. А. Вербицкий // Вопросы психологии. – 1997. – №3. – С.12 –24.
5. Маслова Ю.В. Содержание и формы иноязычной речевой деятельности студентов пед. вуза в контекстном обучении (на материале английского языка): автореф. дис. ...канд.пед.наук. – Липецк, 2000. – 26 с.
6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.